

<http://dx.doi.org/10.16926/gea.2018.02.10>

Arleta DULKOWSKA

Uniwersytet Śląski, Wydział Nauk Społecznych

e-mail: arleta.dulkowska@gmail.com

Konstytucja RP jako gwarant ochrony prawa do wolności twórczości artystycznej

Streszczenie

Gwarancja wolności twórczości artystycznej jest jednym z najmłodszych praw podstawowych. W Polsce została ona uregulowana dopiero w Konstytucji z dnia 2 kwietnia 1997 roku, stanowiąc dość nowy element naszego porządku prawnego. Do dotychczasowych tendencji zmian związanych z zagwarantowaniem konstytucyjnie prawem do twórczości artystycznej doprowadziła transformacja ustrojowa. Wpłynęła ona na zakres regulacji wolności i praw jednostki. Tym samym relacja państwo–człowiek uległa odwróceniu, a jednostka została umieszczona w centralnym miejscu. Modyfikacje te miały zasadniczy wpływ na sposób uregulowania oraz stosowania i interpretacji postanowień związanych z wolnością szeroko rozumianej działalności artystycznej.

Obecnie ochronę wolności twórczości artystycznej gwarantuje artykuł 73 Konstytucji, lecz ze względu na szczególną rolę społeczną, jaką odgrywa, wiąże się również z konstytucyjnie chronioną na mocy artykułu 54 swobodą wypowiedzi.

Artykuł 73 Konstytucji obejmuje ochroną wolność twórczości artystycznej, lecz nie wyjaśnia znaczenia tego pojęcia. Wobec braku jego legalnej definicji, termin ten musi być interpretowany szeroko, gdyż ma on charakter ogólny. Wolność twórczości artystycznej, gwarantowana konstytucyjnie, nie ma jednak charakteru absolutnego. Warunki jej ograniczenia zostały uregulowane w artykule 31 Konstytucji oraz mają podstawę prawną w ustawach. Muszą także służyć realizacji któregoś z następujących celów: ochronie środowiska, zdrowia i moralności publicznej albo wolności i praw innych osób, zapewnieniu bezpieczeństwa lub porządku publicznego oraz być proporcjonalne do celu, jakiemu służą.

Do katalogu najczęściej wykorzystywanych uregulowań, ograniczających wolność twórczości artystycznej zalicza się przepisy związane z obrazą uczuć religijnych, moralnością publiczną, mową nienawiści, ochroną wizerunku i reputacji oraz ochroną symboli narodowych.

W poprzednim ustroju ograniczenie wolności twórczej wynikało z chęci zablokowania działań godzących w tajemnice państwowe, ustrój, prawo, opinię publiczną oraz dobre obyczaje. Cenzorzy pracowali w oparciu o pisemne instrukcje zawarte w utajnionej Księdze Zapisów, które kazuistycznie określały dopuszczalność danej twórczości artystycznej. Obecnie swoboda twórczości arty-

stycznej może zostać także ograniczona z punktu widzenia ogólnego interesu, gdyż istnieje konieczność ograniczania wolności i praw jednostki w celu ochrony przed potencjalną lub realną kolizją z interesem całego społeczeństwa. Dają temu wyraz uregulowania zawarte w ustawach, m.in. Kodeksie karnym czy Kodeksie cywilnym. Nie można jednak automatycznie ograniczyć twórczości artystycznej ze względu na jej treść. W tym kontekście ideowa zawartość dzieła korzysta z ochrony gwarantowanej przez prawo. Wyraz takiego podejścia ukazuje także polskie orzecznictwo sądowe. Wobec przedstawionych powyżej faktów i regulacji niezaprzeczalne jest uznanie Konstytucji z 1997 roku. za gwaranta ochrony prawa do wolności twórczości artystycznej.

Słowa kluczowe: Konstytucja, konstytucyjna ochrona prawa do twórczości artystycznej, twórczość artystyczna, transformacja ustrojowa, mowa nienawiści, obraza uczuć religijnych, moralność publiczna, ochrona wizerunku i reputacji, ochrona symboli narodowych.

Wstęp

Wolność twórczości artystycznej jest dość kontrowersyjnym zagadnieniem, jednak niepodważalnie występującym w wielu dziedzinach życia społecznego, powiązanych z kulturą, polityką, religią czy prawem. Szeroko rozumiana sztuka pełni dość dużą rolę w naszym codziennym życiu. Pomimo to, gwarancja wolności twórczości artystycznej jest jednym z najmłodszych praw podstawowych. W Polsce została ona uregulowana dopiero w Konstytucji z dnia 2 kwietnia 1997 roku (Dz.U. nr 78, poz. 483 z późn. zm., art. 73), stanowiąc dość nowy element naszego porządku prawnego. Wolność twórczości artystycznej jest zapewniana przez artykuł 73 Konstytucji, a ze względu na szczególną rolę społeczną, jaką odgrywa, wiąże się również z konstytucyjnie chronioną na mocy artykułu 54 swobodą wypowiedzi.

Artykuł 73 Konstytucji obejmuje ochroną wolność twórczości artystycznej, lecz nie wyjaśnia znaczenia tego pojęcia. Współcześnie można uznać, iż toczy się swego rodzaju spór dotyczący zakresu wolności twórczości artystycznej. Szeroki zakres swobody, niezależny od państwa, reprezentowany przez środowiska artystyczne, jest krytykowany przez „konserwatystów”. Różnice te można zauważyć w literaturze prawniczej. Jednocześnie akceptowany jest szczególnie status twórczości artystycznej, aspirującej do prawa wymagającego konieczności specjalnego traktowania, pojawiają się też ogólne deklaracje nieoparte rozwiązaniami legislacyjnymi, czy teoretycznoprawną refleksją.

Ponadto, wolność twórczości artystycznej, gwarantowana konstytucyjnie, nie ma charakteru absolutnego. Warunki jej ograniczenia zostały uregulowane w artykule 31 Konstytucji oraz mają podstawę prawną w ustawie (warto tutaj odwołać się do innych porządków prawnych, m.in. Kodeksu karnego i Kodeksu cywilnego). Muszą także służyć realizacji któregoś z następujących celów: ochronie środowiska, zdrowia i moralności publicznej albo wolności i praw innych osób, zapewnieniu bezpieczeństwa lub porządku publicznego, oraz być proporcjonalne do celu, jakimu służą.

Jednym z częściej wykorzystywanych przepisów przeciwko „sztuce” jest artykuł 196 Kodeksu karnego, dotyczący obrazy uczuć religijnych. Z tego tytułu na odpowiedzialność karną narażeni są głównie artyści odwołujący się do symboli religijnych oraz wizerunków świętych. Na podstawie tego przepisu odbyło się kilka procesów, m.in. Doroty Nieznalskiej (instalacja *Pasja*) oraz Adama Darskiego (podarcie Biblii podczas koncertu muzycznego)¹. Warty podkreślenia jest jednak fakt, iż spośród dużej liczby zawiadomień o podejrzeniu popełnienia ww. przestępstwa tylko niewielka grupa jest uznana za uzasadnioną oraz prowadzi do wszczęcia sądowego postępowania.

Kolejnym zarzutem, z jakim spotykają się artyści, jest ten, dotyczący tworzenia treści o pornograficznym charakterze, w związku z podejmowanymi przez nich tematami związanymi z seksualnością, płcią itp. W szczególności Kodeks karny zakazuje prezentowania pornograficznych treści w sposób mogący narzucić ich odbiór osobie, która tego nie chce, lub osobie poniżej 15 roku życia. Przykładem takiej sprawy było oskarżenie Krzysztofa Kuszeja, który wystawił na sprzedaż obraz poświęcony sprzeciwowi wobec aktów pedofilii wśród księży².

Kolejnym ograniczeniem wolności artystycznej są przepisy o „mowie nienawiści”, za której dopuszczenie się grozi odpowiedzialność karna zgodnie z artykułami 256 i 257 Kodeksu karnego. Niemożliwy do pominięcia wydaje się tutaj kontratyp sztuki (wyprowadzony z artykułu 256 § 3 Kodeksu karnego), tj. rozumienie działalności artystycznej jako okoliczności wyłączającej prawną odpowiedzialność sprawcy, gdyż właściwe rozumienie znaczenia artystycznego charakteru dzieła ma olbrzymi wpływ na decyzje podejmowane na gruncie prawnym (przykładowo Max Papeschi w pracy *Nazisexymouse* posłużył się symbolem swastyki, wytoczono proces przeciwko Zbigniewowi Liberze za cykl o nazwie *Lego – obóz koncentracyjny*³).

Z kolei artykuły 212 oraz 216 Kodeksu karnego określają kolejno przestępstwo zniesławienia oraz zniewagi. Na taki zarzut najczęściej bywają narażeni autorzy filmów lub dzieł literackich. Osoba urażona takim dziełem może wystąpić przeciwko artyście także składając powództwo o ochronę dóbr osobistych w oparciu o artykuły 23 i 24 Kodeksu cywilnego. Wart podkreślenia jest fakt, iż wizerunek podlega także ochronie na mocy przepisów szczególnych zawartych w prawie autorskim.

Jeszcze innym przykładem ograniczenia prawa do twórczości artystycznej jest kwestia znieważenia symboli narodowych (np. sprawa dotycząca dzieła Krzysztofa Wałaszka pt. *Orzeł może zabić*).

Wobec faktów przytoczonych powyżej, niniejsza tematyka wydaje się dość skomplikowana – w szczególności przez fakt, iż ustrojodawca posługuje się nie-

¹ Zob. wyrok Sądu Rejonowego w Gdańsku z dnia 4 czerwca 2009 r., sygn. akt II K 290/05; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 5 marca 2015 r., III KK 274/14.

² Zob. wyrok Sądu Okręgowego w Łodzi z 6 lutego 2013 r., sygn. akt V Ka 1385/12.

³ Zob. wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z 19 stycznia 2014 r., sygn. akt IA Ca 841/139.

ostrymi pojęciami oraz nie podaje jednoznacznych definicji – warta jednak opisanie. Niniejsza publikacja ma na celu omówienie dotychczasowych tendencji zmian związanych z prawem do twórczości artystycznej zagwarantowanym konstytucyjnie. Zostanie także podjęta próba rozstrzygnięcia kwestii braku legalnej definicji pojęcia „twórczości artystycznej”, które w kontekście regulacji opisanej w art. 73 Konstytucji RP musi być interpretowane szeroko, gdyż ma ono charakter ogólny. Co więcej, obecnie w nauce prawa wykształciły się dwa podejścia do interpretacji uregulowań prawnych: wykładnia statyczna oraz dynamiczna, której wariantem są klauzule generalne, m.in. „dobrych obyczajów”. Wobec tego właściwy wydaje się postulat przemawiający za wykładnią pojęć nieostrych w oparciu o ich ewolucję semantyczną oraz przypisywane im znaczenia w kontekście społecznym i historycznym, co zostanie opisane w dalszej części.

1. Tło

Twórczość artystyczna⁴ od czasów najdawniejszych jest ważnym obszarem ludzkiej aktywności, powiązany z wieloma innymi dziedzinami życia społecznego, wliczając politykę czy religię. Jej przemianom oraz linearnemu rozwojowi towarzyszą nieustające spory o jej granice – na gruncie estetyki, etyki, filozofii czy prawa. Pomimo ważnego miejsca, jakie zajmuje sztuka w życiu jednostki ludzkiej, gwarancja wolności twórczości artystycznej jest jednym z najmłodszych elementów katalogu praw podstawowych. Na grunt polski została wprowadzona dopiero przez obecnie obowiązującą Konstytucję Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku (Dz.U. nr 78, poz. 483 z późn. zm., art. 73). Transformacja ustrojowa, która dokonała się w naszym państwie, wpłynęła na zakres regulacji wolności i praw jednostki. Zmiany polegały na dodaniu nieznanych dotąd wolności i praw oraz zmianie ideologicznych założeń czy celu wprowadzenia danych zasad konstytucyjnych. Tym samym dążono do transformacji modelu państwa oraz jego funkcji, przez co relacja państwo–człowiek uległa odwróceniu, a jednostka została umieszczona w centralnym miejscu. Modyfikacje te miały zasadniczy wpływ na sposób uregulowania oraz stosowania i interpretacji postanowień związanych z wolnością szeroko rozumianej działalności artystycznej⁵.

⁴ Twórczość artystyczna jest tutaj rozumiana jako sztuki wizualne, gdyż termin ten jest pojęciem zbiorczym, obejmującym różne dziedziny sztuki, odbierane wzrokowo przez widza. Kategoria ta stosowana jest wobec tradycyjnych dziedzin, takich jak rzeźba czy malarstwo, oraz nowych zjawisk, m.in. *performance* i instalacja, które nie były ujęte w ramach tradycyjnych terminów „sztuki piękne” i „sztuki plastyczne”. Takie rozumienie terminu wynika z jego formalnego charakteru oraz szerokiego zakresu znaczeniowego. M. Bieczyński, *Prawne granice wolności twórczości artystycznej w zakresie sztuk wizualnych*, Warszawa 2011, s. 19.

⁵ A. Frankiewicz, *Wolność w sferze sztuki i nauki według Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej z 1952 r. oraz Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 r.*, Wrocław 2010, s. 232.

2. Tendencje zmian związanych z prawem do twórczości artystycznej zagwarantowanym konstytucyjnie

Omawiając tendencje zmian uregulowań związanych z prawem do twórczości artystycznej, należy w pierwszej kolejności zwrócić uwagę zarówno na ogólną systematykę obecnej oraz poprzedniej Konstytucji, jak i miejsce, w którym umieszczono te regulacje. Wiadomy jest fakt, iż Konstytucja ma najwyższą moc wśród aktów obowiązującego prawa, jednak charakteryzuje się ona także wewnętrznym zhierarchizowaniem. Jest podzielona na części: rozdziały, działy, które stanowią o zagadnieniach w określonej kolejności. Zabieg ten nie ma wyłącznie technicznego znaczenia, ustrojodawca daje bowiem pierwszeństwo danym postanowieniom, przez co wyraża swoją koncepcję państwa oraz założeń, jakie popiera⁶. Można zatem postawić tezę, iż omówione w pierwszej kolejności zagadnienia wywierają wpływ na interpretację tych występujących w dalszej kolejności, przez co tworzony jest system wartości, którym ustrojodawca daje pierwszeństwo⁷. Poprzednia Konstytucja, z 1952 roku, zawierała „Podstawowe Prawa i obowiązki obywateli” w rozdziale siódmym⁸. Można przez to uznać, iż prawa obywatela nie były priorytetowe, a stanowiły jedynie instrument panującego ustroju. Odmienne postąpił obecny ustrojodawca, umieszczając „Wolności, prawa i obowiązki człowieka i obywatela” w rozdziale drugim. Ukazuje to pierwszorzędne znaczenie praw podstawowych jednostki. Prowadzi też do wniosku, iż ich realizacja jest podstawowym zadaniem państwa. Inną różnicą, obrazującą kierunek zmian w podejściu do twórczości artystycznej, jest fakt, iż Konstytucja z 1952 roku została stworzona w oparciu o kolektywistyczną koncepcję praw podstawowych (podporządkowanie interesom państwa i ogółu obywateli), a obecna – o indywidualistyczną⁹. Zatem w poprzednim ustroju państwo mogło ograniczyć lub ustanowić dane prawa. Zakres adresatów uprawnień sprowadzał się jedynie do „obywateli”¹⁰, co wywołało ograniczenie liczby podmiotów uprawnionych do prowadzenia działalności artystycznej¹¹. Transformacja ustrojowa wpłynęła na koncepcję praw podstawowych. Według obecnej Konstytucji

⁶ B. Banaszak, *Prawo konstytucyjne*, Warszawa 2008, s. 77–80.

⁷ J. Trzcíński, *Charakter i struktura norm konstytucyjnych*, [w:] K. Działocha, A. Pułło (red.), *Projekt Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej w świetle badań nauki prawa konstytucyjnego*, Gdańsk 1998, s. 29–30.

⁸ Po nowelizacji z 1976 r. w rozdziale ósmym.

⁹ F. Siemieński, *Prawo konstytucyjne*, Warszawa – Poznań 1976, s. 126–127.

¹⁰ A. Michalska, *Źródła praw człowieka*, [w:] A. Rzepliński (red.), *Prawa człowieka a policja. Problemy teorii i praktyki*, Legionowo 1994, s. 62–68.

¹¹ Artykuł 72, 73, Konstytucja Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej uchwalona przez Sejm Ustawodawczy w dniu 22 lipca 1952 r. (Dz.U. 1952, nr 33, poz. 232). W Polsce Ludowej działały organy cenzury, zajmujące się kontrolą oraz weryfikacją filmów, wystaw czy spektakli, m.in. Główny Urząd Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk. Zasadność ich decyzji była niepodważalna.

zadaniem państwa jest realizacja interesów i celów człowieka oraz ich zabezpieczenie, gwarancja i brak nieuzasadnionej ingerencji. Współcześnie beneficjentem prawa do wolności artystycznej jest „każdy”, a zatem nie tylko obywatel, ale i bezpaństwowiec czy cudzoziemiec¹². Kolejną różnicą jest to, że w okresie PRL-u organy władzy oraz administracji były odpowiedzialne za rozwój inicjatywy twórczej narodu, miały zatem kierować, koordynować i kontrolować ten obszar. Z kolei Konstytucja z 1997 roku zapewnia w sferze sztuki „wolność”, która jest regułą, a jakkolwiek zakaz czy nakaz stanowią wyjątek¹³. Użycie tego terminu ukazuje zakaz podejmowania działań uniemożliwiających lub utrudniających twórczość artystyczną przez państwo. Co więcej, normy konstytucyjne Ustawy Zasadniczej z 1952 roku w stosunku do obywateli miały znaczenie polityczno-moralne, nie tworzyły względem nich obowiązków, wolności czy praw. To samo dotyczyło organów administracyjnych, prokuratorskich i sądowych¹⁴. Sędzia nie miał zatem obowiązku stosowania Konstytucji, która zawierała wskazane postanowienia związane ze swobodą twórczości artystycznej¹⁵, a ustawę zwykłą. Obecna Konstytucja wprowadziła jednak przepisy stanowiące o jej bezpośrednim stosowaniu¹⁶. Obydwie z omawianych konstytucji prezentują także odmienne stanowiska wobec zakresu ingerencji władzy w sferę działalności artystycznej. W kontekście Konstytucji PRL powinno się mówić raczej o praktyce takiej ingerencji, aniżeli o sformułowaniach wynikających z jej treści, gdyż trudno się takich w niej doszukać. Należy jednak zwrócić uwagę, iż w poprzednim ustroju zostały stworzone organy kontroli, m.in. Główny Urząd Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk¹⁷. Do zadań Urzędu należał nadzór nad publikacjami, prasą, widowiskami, kontrola różnego rodzaju utworów rozpowszechnianych za pomocą obrazu, druku, „żywego słowa”, którego celem było zaprzestanie działań godzących w ustrój, tajemnice państwowe, prawo, dobre obyczaje, opinię publiczną. Cenzorzy pracowali zgodnie z pisemnymi instrukcjami, wydawanymi w postaci utajnionej Księgi Zapisów, które kazuistycznie określały dopuszczalność danych aktywności. Decyzja cenzora była ostateczna, choć teoretycznie istniała możliwość odwołania się od niej do premiera, i nie podlegała zaskarżeniu. W 1981

¹² Pod pewnymi względami również osoby prawne, m.in. uczelnia wyższa. M. Jabłoński, *Wolności z art. 73 Konstytucji RP*, [w:] B. Banaszak, A. Preisner (red.), *Prawa i wolności obywatelskie w Konstytucji RP*, Warszawa 2002, s. 560–568.

¹³ A. Frankiewicz, *Konstytucyjna koncepcja wolności jednostki*, [w:] E. Kozerska, P. Sadowski, A. Szymański (red.), *Idea wolności w ujęciu historycznym i prawnym. Wybrane zagadnienia*, Toruń 2010, s. 403–406.

¹⁴ Art. 62, Konstytucja Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej uchwalona przez Sejm Ustawodawczy w dniu 22 lipca 1952 r. (Dz.U. 1952, nr 33, poz. 232).

¹⁵ F. Siemieński, op. cit., s. 32–33.

¹⁶ Artykuł 8, Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. 1997, nr 78, poz. 483).

¹⁷ Dekret z 5 lipca 1946 r. o utworzeniu Głównego Urzędu Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk (Dz.U. nr 34, poz. 210).

roku Dekret o utworzeniu Głównego Urzędu Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk został zastąpiony przez Ustawę z 31 lipca 1981 roku o kontroli publikacji i widowisk (Dz.U. nr 20, poz. 99), która zliberalizowała działalność cenzorską, m.in. umożliwiając odwoływanie się do Naczelnego Sądu Administracyjnego. Jeszcze inną kwestią ukazującą kierunki zmian jest ograniczanie wolności i praw. W okresie PRL-u były one ograniczane w imię interesów „ludu pracującego miast i wsi” oraz państwa, a obecnie ograniczeniom poddawane jest wszelkie działanie władzy w strefie praw, wolności oraz obowiązków jednostki. Jednak wolności i prawa nie mają współcześnie charakteru absolutnego. Konstytucja z 1997 roku wyznacza szczegółowo ramy ograniczeń związanych z zachowaniem bezpieczeństwa lub porządku publicznego, ochrony środowiska, moralności, zdrowia publicznego, a także praw i wolności innych osób¹⁸.

3. Obecne uregulowania konstytucyjne

Obecna Konstytucja, z 1997 roku, w rozdziale *Wolności i prawa ekonomiczne, socjalne i kulturalne*, w artykule 73, gwarantuje każdemu wolność twórczości artystycznej. Z podanego przypisu można wyodrębnić dwa prawa: do wolności twórczości artystycznej oraz do wolności jej eksponowania.

3.1. Wolność twórczości artystycznej

W literaturze przedmiotu twórczość artystyczna¹⁹ jest zaliczana do dóbr osobistych, które są chronione przez przepisy prawa cywilnego. Łączy się ona także z wolnością wypowiedzi, gwarantowaną konstytucyjnie (artykuł 54)²⁰ oraz zakazem dyskryminacji umieszczonym w artykule 32 Konstytucji.

3.2. Inne wolności

Wspomniany artykuł 73 pozwala także wyszczególnić wolność prowadzenia działalności artystycznej oraz wolności w obszarze swobody podejmowania i prowadzenia działalności artystycznej, wyboru jej formy i miejsca, określenia metod działalności, jej efektów, przedmiotu czy zakresu. Z kolei wolność rozpowszechniania i eksponowania efektów działalności artystycznej polega na upublicznianiu jej rezultatów. Jest to kluczową przesłanką realizacji wolności artystycznej. Zatem każdy twórca ma prawo do decydowania o prezentacji swojego dzieła, a organy państwa obowiązek umożliwiający tego realizację²¹.

¹⁸ B. Banaszak, op. cit., s. 469–472.

¹⁹ Twórczość artystyczna jest związana ze strefą dóbr niematerialnych jednostki, czyli m.in. procesami myślowymi, pomysłami, sferą duchową.

²⁰ Jest ona gwarantowana także przez Europejską konwencję praw człowieka – artykuł 10.

²¹ I. Kamiński, *Ograniczenia swobody wypowiedzi dopuszczalne w Europejskiej Konwencji Praw Człowieka. Analiza krytyczna*, Warszawa 2010, s. 390–394.

3.3. Zakres podmiotowy i przedmiotowy ochrony

Zgodnie z treścią artykułu 73 Konstytucji „każdemu zapewnia się wolność twórczości artystycznej”. Opisuując zakres podmiotowy, należy zwrócić uwagę, iż ustrojodawca użył terminu „każdy”. Takie rozwiązanie poszerza krąg podmiotów o osoby prawne. Jednak w kontekście omawianej regulacji trudne jest wyobrażenie innego uprawnionego niż osoba fizyczna. Wynika to z faktu, iż w sposób twórczy może działać jedynie człowiek. Można zatem uznać, iż jest on podmiotem uprawnionym, należy jednak pamiętać, że wolności wynikające z artykułu 73 będą oddziaływać w sposób pośredni na ochronę swobody działania osób prawnych i jednostek organizacyjnych nieposiadających osobowości prawnej. Przykładem takich podmiotów będących *sui generis* organizacjami wielu osób fizycznych, tworzących wspólnotę, których działalność jest oparta na wolności do twórczości artystycznej, są muzea, szkoły wyższe czy teatry.

Przedmiot ochrony wynikający z artykułu 73 Konstytucji odnosi się do pięciu aspektów. Są nimi: wolność twórczości artystycznej, wolność ogłaszania wyników działalności twórczej oraz (pomijane w niniejszej publikacji) wolność badań naukowych, wolność nauczania i wolność korzystania z dóbr kultury. Każdej z nich przypisuje się znaczenie w życiu kulturalnym, gdyż dzięki nim możliwy jest rozwój kultury oraz zagwarantowanie dostępu do powstałych dóbr. Można zatem przyjąć, iż celem ustrojodawcy było opisanie podstawowych uprawnień kulturalnych w jednym przepisie konstytucyjnym. Pierwszorzędnie odniósł się on do twórczości artystycznej – należy ją rozumieć jako sferę swobodnego działania osoby fizycznej, w której to sferze przejawia się jej pomysłowość, oryginalność oraz indywidualne podejście²².

3.4. Brak definicji legalnej

Artykuł 73 Ustawy Zasadniczej nie wyjaśnia znaczenia pojęcia twórczości artystycznej. Także w ustawie zwykłej nie zawarto wyczerpującej definicji tego pojęcia. Doktryna optuje za możliwie szerokim jego rozumieniem. Ochrona wolności artystycznej powinna być rozumiana w podobny sposób i obejmować każdy rodzaj ludzkiej aktywności mający na celu osiągnięcie celu artystycznego, w szczególności przekaz idei autora. Co więcej, warty zauważenia jest fakt, iż w obecnym dyskursie wykrystalizowały się dwa odmienne podejścia interpretacyjne omawianej tematyki – wykładnia statyczna i dynamiczna, której wariantem są klauzule generalne, np. dobrych obyczajów. Zgodnie z powyższym, słuszne wydaje się poparcie wykładni pojęć nieostrych w oparciu o ich semantyczną ewolucję oraz znaczenia im przypisywane w kontekście społecznym²³. Ponadto uzna-

²² M. Jabłoński, J. Węgrzyn, *Wolność twórczości artystycznej i naukowej oraz dostępu do dóbr kultury*, [w:] M. Jabłoński (red.), *Realizacja i ochrona konstytucyjnych wolności i praw jednostki w polskim porządku prawnym*, Wrocław 2014, s. 691–707.

²³ M. Bieczyński, op. cit., s. 90–91.

jąc wolność twórczości artystycznej jako formę realizacji wolności wypowiedzi, do interpretacji tej pierwszej można stosować ogólne ustalenia i konstrukcje odnoszące się do wolności wyrażania poglądów²⁴.

4. Granice twórczości artystycznej

Współcześnie w doktrynie toczy się swego rodzaju spór na płaszczyźnie moralno-etyczno-prawnej o zakres wolności twórczości artystycznej. Szeroki zakres swobody, który jest niezależny od państwa, związany z autonomią „sztuki”, brakiem tabu, jest reprezentowany przez środowiska artystyczne, które z kolei są krytykowane przez „konserwatystów”. Dla tych ostatnich sztuka posiada konkretnie wytyczone role społeczne²⁵.

Należy jednak uznać, iż wolność twórczości artystycznej nie ma absolutnego charakteru. Podlega ona ograniczeniom, a katalog jej dopuszczalności można wyinterpretować z artykułu 31 Konstytucji. By precyzyjniej opisać jej zakres, słuszne wydaje się odwołanie do granic wyznaczonych przepisami zwykłych ustaw, gdyż ograniczenia wolności i praw konstytucyjnych muszą mieć prawną podstawę w ustawie oraz służyć realizacji zapewnienia bezpieczeństwa/porządku publicznego demokratycznego państwa, ochronie moralności, środowiska i zdrowia publicznego, lub praw i wolności innych osób; mogą być zastosowane tylko wtedy, gdy zrealizowanie danego celu nie byłoby możliwe przy wykorzystaniu innych środków. Ponadto, ustrojodawca wskazuje, iż te ograniczenia nie mogą naruszać istoty praw i wolności, przy czym podkreśla, że jest ona zmienna i dlatego każdorazowo należy odwoływać się do względów obiektywnych, odpowiednich dla danego przypadku²⁶. Co więcej, Trybunał Konstytucyjny w orzecznictwie zwraca uwagę na warunek konieczności, który powinien mieścić w sobie postulat przydatności, niezbędności oraz proporcjonalności ustawowych ograniczeń²⁷.

4.1. Typologia szczegółowych granic wolności twórczości artystycznej

4.1.1. OBRAZA UCZUĆ RELIGIJNYCH

Jednym z najczęściej wykorzystywanych uregulowań, ograniczających wolność twórczości artystycznej, jest obraza uczuć religijnych²⁸, uregulowana w artykuł 196 Kodeksu karnego. Przestępstwo z ww. artykułu polega na umyśl-

²⁴ L. Garlicki, „Wolności, prawa i obowiązki człowieka i obywatela”, artykuł 73, [w:] idem (red.), *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, t. 3, Warszawa 2003, s. 2–7.

²⁵ F. Müller, *Freiheit der Kunst als Problem der Grundrechtsdogmatik*, Berlin 1969, s. 9–12.

²⁶ J. Kondratiewa-Bryzik, R. Wieruszewski, M. Wyrzykowski (i in.), *Prawne granice wolności sumienia i wyznania*, Warszawa 2011, s. 1–13.

²⁷ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 22 IX 2005 r. (KP 1/05), pkt IV.3.

²⁸ Warto zauważyć jest fakt, iż obecna Konstytucja chroni wolność sumienia i religii – artykuł 53.

nym²⁹, publicznym znieważeniu przedmiotu lub miejsca kultu religijnego. W kontekście sztuki oznacza to możliwość dostrzeżenia obraźliwego wydzźwięku dzieła przez daną grupę osób. Działalność taka jest ukierunkowana na wywołanie odczucia obrazy uczuć religijnych³⁰. W praktyce ciężko odróżnić tego typu zachowania od przejawów krytyki podejmowanej w ramach wolności słowa. Obecnie toczy się dyskurs związany z określeniem, co jest zachowaniem znieważającym religijne uczucia, a co nim nie jest. Także utrzymanie artykułu 196 w Kodeksie karnym bywa kwestionowane, a ocenę dotyczącą merytorycznej treści dzieła zleca się biegłym, specjalistom z dziedziny historii sztuki, teologii czy socjologii. Należy podkreślić, iż spośród zawiadomień o popełnieniu ww. przestępstwa, jakie są składane organom ścigania, jedynie niewielka ich część uznana jest za uzasadnioną oraz powoduje wszczęcie postępowania sądowego³¹. Na podstawie artykułu 196 Kodeksu karnego toczyło się kilka głośnych procesów, m.in. sprawa Doroty Nieznalskiej, dotycząca instalacji pt. *Pasja*, zaprezentowanej w galerii Wyspa w Gdańsku w 2001 roku. Był to pierwszy po 1989 roku proces artysty oskarżonego o obrazę uczuć religijnych. W 2011 roku decyzją sądu artystka została uniewinniona. W uzasadnieniu sąd wskazał, iż telewizja TVN przychyliła się do niewłaściwej interpretacji prezentowanego dzieła³². Innym procesem tego typu była sprawa Adama Darskiego. Artysta w trakcie jednego z koncertów w 2007 roku podarł Biblię, określając ją „księgą kłamstw”. Także on został uniewinniony w 2011 roku. Wyrok sądu potwierdził potrzebę ochrony twórczości artystycznej, uzasadniając, iż nie będzie wskazywał jej granic³³.

4.1.2. NARUSZENIE MORALNOŚCI PUBLICZNEJ

Autorzy dzieł podejmujący tematykę związaną z seksualnością oraz płcią podlegają zarzutom o tworzenie treści pornograficznych. Pornografia co do zasady nie jest zakazana w prawie polskim, istnieją jednak moralne ograniczenia dla prezentacji tego typu treści. Mają m.in. na celu ochronę małoletnich, co znalazło odzwierciedlenie w Kodeksie karnym³⁴. Niezdefiniowane prawnie pojęcie „pornografii” jest trudne do zinterpretowania. Co więcej, jest wymagane, aby wy-

²⁹ Przestępstwo to można popełnić także z zamiarem ewentualnym – twórca dzieła nie dąży do zniewagi uczuć religijnych, ale jest świadomy, że może wywołać taki efekt i godzi się na to.

³⁰ B. Kunicka-Michalska, J. Wojciechowska, *Przestępstwa przeciwko wolności, wolności sumienia i wyznania, wolności seksualnej i obyczajności oraz czci i nietykalności cielesnej: komentarz*, Warszawa 2001, s. 82–85.

³¹ M. Bieczyński, op. cit., s. 200–207.

³² Źródło: www.nieznalska.art.pl [dostęp: 14.11.2017].

³³ M. Bieczyński, op. cit., s. 206–207.

³⁴ Zakaz prezentowania treści pornograficznych w sposób narzucający ich odbiór osobie, która tego sobie nie życzy, lub osobie poniżej 15 lat; zakaz rozpowszechniania, utrwalania, produkcji lub sprowadzania, posiadania czy przechowywania pornografii z udziałem nieletnich, związanej z użyciem przemocy albo posługiwaniem się zwierzęciem; zakaz publicznego pochwalania czy propagowania zachowania o charakterze pedofilskim.

stawione dzieło miało charakter publiczny. Zatem ekspozycja taka powinna umożliwiać małoletniemu poniżej 15 roku życia lub przypadkowej osobie zapoznanie się z nią wbrew jej woli. Przykładem tego typu sytuacji jest seans kinowy, jakiemu nie towarzyszy informacja o kontrowersyjnej zawartości filmu. Jednym z przykładów takiego procesu była sprawa Krzysztofa Kuszeja, który na aukcji online wystawił na sprzedaż obrazy ukazujące sprzeciw wobec aktów pedofilii wśród księży. Sąd jednak uniewinnił oskarżonego, stwierdzając, iż prace te mieszczą się w nurcie tzw. sztuki krytycznej³⁵.

4.1.3. MOWA NIENAWIŚCI

Kolejną granicą twórczości artystycznej są przepisy związane z zakazem mowy nienawiści, m.in. artykuły 256 i 257 Kodeksu karnego, za których naruszenie grozi odpowiedzialność karna. Termin ten dotyczy wszystkich form wypowiedzi rozpowszechniających, propagujących, podżegających, nakłaniających do wszelkiej dyskryminacji (np. etnicznej, religijnej) oraz propagowania faszyzmu i innych totalitarnych ideologii lub usprawiedliwiających ksenofobię, nienawiść rasową, antysemityzm czy inne formy nienawiści związane z nietolerancją³⁶. W kontekście tym należy zwrócić uwagę na tzw. „sztukę krytyczną”, która ma na celu podjęcie np. istotnych tematów społecznych poprzez wykorzystanie symboliki charakterystycznej dla mowy nienawiści. Zgodnie z artykułem 256 Kodeksu karnego tego typu działalność artystyczna jest określona jako okoliczność mająca wpływ na prawną ocenę czynu zabronionego. W praktyce okoliczności oraz podmiotowość uprawnienia wynikającego z ww. artykułu bywają problematyczne w interpretacji. Wątpliwości te nie zostały jednoznacznie rozstrzygnięte w orzecznictwie sądów. Przykładem tego typu sprawy była praca Makska Papeschiego o nazwie *Nazisexymouse* wystawiona w Poznaniu w 2011 roku jako element plakatu promującego otwarcie galerii sztuki. Po zbadaniu okoliczności sprawy prokuratura nie wniosła aktu oskarżenia do sądu³⁷.

Co więcej, autorzy odwołujący się do symboliki mowy nienawiści w ramach „sztuki krytycznej” mogą podlegać odpowiedzialności na gruncie innych przepisów, m.in. o ochronie dóbr osobistych, wynikających z przepisów 23 i 24 Kodeksu cywilnego. Przykładem jest proces wytoczony przez producenta klocków Lego Zbigniewowi Liberze za jego cykl pt. *Lego. Obóz koncentracyjny*. Ostatecznie sprawa została wycofana. Innym przykładem był proces przeciwko Fundacji Zielone Światło i Stowarzyszeniu Nigdy Więcej, które zorganizowały społeczną akcję „Nazizmu nigdy więcej na Allegro”. Jej elementem było logo portalu, w które wpisany został symbol SS. Sąd drugiej instancji, zmieniając wyrok,

³⁵ Wyrok Sądu Okręgowego w Łodzi z 6 lutego 2013 r., sygn. akt V Ka 1385/12.

³⁶ Załącznik do Rekomendacji Komitetu Ministrów Rady Europy nr (97) 20 z 30 października 1997 r. dotyczącej „mowy nienawiści”.

³⁷ Źródło: www.maxpapeschi.com [dostęp: 23.10.2017].

oddalił powództwo, uzasadniając, iż akcja była przeprowadzona w interesie publicznym oraz służyła potępieniu obrotu przedmiotami neofaszystowskimi³⁸.

4.1.4. OCHRONA WIZERUNKU I REPUTACJI

Czasem twórczość artystyczna może postawić w niekorzystnym świetle daną instytucję lub osobę, podważyć ich dobre imię, wizerunek, reputację. Wartości te są chronione przepisami prawa cywilnego (artykuły 23 i 24), karnego³⁹ (artykuł 212 – określający przestępstwo zniesławienia⁴⁰, 216 – dotyczący zniewagi⁴¹) i autorskiego (artykuł 81). Co więcej, należy podkreślić, iż generalnie wizerunek człowieka to widoczne dla otoczenia cechy jednostki pozwalające na jej identyfikację⁴², oraz iż, co do zasady, jego wykorzystanie wymaga zgody danej osoby. Artykuł 81 prawa autorskiego wymienia wyjątki od tej zasady, m.in. pełnienie funkcji zawodowych lub publicznych. Przepisy chronią również satyryczne przedstawienie czyjejś sylwetki. Zgodnie z przepisami, bez zgody danej osoby nie można wykorzystywać jej karykatury do celów komercyjnych, dopuszczalne jest jednak wykorzystanie ich w sztuce o satyrycznym charakterze, jeśli odnosi się ona do wykonywania przez te osoby funkcji publicznych.

3.1.5. OCHRONA SYMBOLI NARODOWYCH

Wykorzystywanie symboli narodowych w dziełach jest dozwolone do celów artystycznych. Są one jednak objęte przez prawo ochroną szczególną, a ich intencjonalne uszkadzanie, niszczenie oraz znieważanie lub ośmieszanie w inny sposób jest przestępstwem. Godło, barwy i hymn Rzeczypospolitej Polskiej podlegają ochronie prawnej, m.in. zgodnie z artykułem 28 Konstytucji. Co więcej, znieważenie musi mieć charakter publiczny⁴³. Przykładem tego typu sprawy była wystawa dzieła pt. *Orzeł może zabić* Krzysztofa Wałaszka we Wrocławiu w 2001

³⁸ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z 19 stycznia 2014 r., sygn. akt IA Ca 841/139.

³⁹ Kodeks karny udziela szczególnej ochrony przed naruszeniem dobrego imienia oraz czci niektórym osobom publicznym, m.in. prezydentowi (artykuł 135) czy funkcjonariuszowi publicznemu (artykuł 226).

⁴⁰ Należy tu podkreślić, iż dopuszczalna w tym kontekście jest luźna inspiracja rzeczywistymi osobami, która nie jest czytelna dla odbiorcy oraz nie jest uznana przez niego jako obraźliwa. Subiektywne odczucie danej osoby, iż dzieło narusza jej prawa wynikające z artykułu 212 nie jest wystarczające. Co więcej, przestępstwo zniesławienia jest prywatnoskargowe. Przesłanki uwalniające od odpowiedzialności za nie określone zostały w artykule 213 Kodeksu karnego.

⁴¹ Zniewagą osoby fizycznej określa się ułbiżenie przy użyciu obelżywego słownictwa, epitetów itp. oraz każde inne zachowanie, jakie wyraża pogardę. Przestępstwo to jest ścigane z oskarżenia prywatnego.

⁴² Wyrok Sądu Najwyższego z 20 maja 2004 r., sygn. akt II CK 330/03.

⁴³ P. Kardas, *Komentarz do art. 133 Kodeksu karnego*, [w:] A. Barczak-Oplustil, G. Bogdan, Z. Cwiakalski, M. Dąbrowska-Kardas, P. Kardas, J. Majewski, J. Raglewski, M. Rodzyńkiewicz, M. Szewczyk, W. Wróbel, A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część szczególna*, t. 2, Kraków 2006.

roku. Wystawa ta została zamknięta, gdyż w opinii dyrektora galerii, dzieło stanowiło profanację godła polskiego⁴⁴.

Podsumowanie

Z porównania uregulowań dotyczących wolności twórczości artystycznej w poprzedniej oraz obecnej Ustawie Zasadniczej wynika, iż znajdują się one względem siebie na przeciwnych biegunach. Omówiona powyżej tendencja zmian doprowadziła do tego, iż Konstytucja z 1997 roku jawi się jako akt kształtujący prawa i wolności jako wartości przysługujące jednostce, które kształtują się jako prawa podmiotowe, a zapewnienia ich realizacji jednostka może się domagać od państwa. Zawiera ona także gwarancje przestrzegania tych praw. Oprócz przytoczonych regulacji warto podkreślić, iż Ustawa Zasadnicza nakłada na państwo zobowiązanie zapewnienia tych praw i wolności oraz przewiduje istnienie odpowiednich zasad ustrojowych, które wpłyną na ich realność, m.in. zasady dobra wspólnego. Fakt konstytucyjnej ochrony i gwarancji praw podstawowych jest godny pochwały i czyni zadość uregulowaniom prawa międzynarodowego, w tym systemowi uniwersalnemu, systemowi Unii Europejskiej i Rady Europy⁴⁵. Transformacja ustrojowa, jaka dokonała się w Polsce, miała wpływ na zakres tych regulacji. Zmiany dotyczyły także dodania nieznanych dotąd praw i wolności oraz przekształcenia założeń ideologicznych i celu wprowadzenia określonych zasad konstytucyjnych. Tym samym, osiągnięto transformację modelu państwa i jego funkcji, co miało wpływ na relację państwo–człowiek, która uległa odwróceniu – jednostka została umieszczona w miejscu centralnym. Zmiany te wpłynęły na sposób uregulowania, stosowania oraz interpretacji postanowień związanych z wolnością działalności artystycznej.

W poprzednim ustroju jej ograniczenie wynikało z chęci zablokowania działań godzących w tajemnice państwowe, ustrój, prawo, opinię publiczną oraz dobre obyczaje. Cenzorzy pracowali w oparciu o pisemne instrukcje zawarte w utajnionej Księdze Zapisów, jakie kazuistycznie określały dopuszczalność danej twórczości artystycznej. Obecnie swoboda twórczości artystycznej może zostać także ograniczona z punktu widzenia ogólnego interesu, gdyż istnieje konieczność ograniczania wolności i praw jednostki w celu ochrony przed potencjalną lub realną kolizją z interesem całego społeczeństwa. Dają temu wyraz uregulowania zawarte w ustawach, m.in. Kodeksie karnym i Kodeksie cywilnym. Nie

⁴⁴ Źródło: <http://skarbykultury.pl/page/zrozumiec-sztuke-wspolczesna/artysci/1846-sztuka-3w1-rozmowa-z-krzysztofem-walaszkiem> [dostęp: 12.11.2017].

⁴⁵ Art. 19 i 27 Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, art. 19 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych, art. 15 Międzynarodowego Paktu Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych, art. 10 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka, art. 13 Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej.

można jednak automatycznie ograniczyć twórczości artystycznej ze względu na jej treść. Rolą twórczości artystycznej jest bowiem wzbudzanie emocji, poruszenia czy też wskazywanie problemów i zjawisk. W kontekście tym ideowa zawartość dzieła korzysta z ochrony gwarantowanej przez prawo. Wyrazem takiego podejścia jest polskie orzecznictwo sądowe, czego przykładem jest ww. sprawa uniewinnionego Krzysztofa Kuszeja, artysty, który na aukcji online wystawił obrazy będące sprzeciwem wobec aktów pedofilii dokonywanych przez księży⁴⁶. Innym przykładem było oddalenie powództwa przez sąd w procesie przeciwko Fundacji Zielone Światło i Stowarzyszeniu Nigdy Więcej – zorganizowały one akcję społeczną „Nazizmu nigdy więcej na Allegro”, podczas której użyto logo portalu, w które wpisany został symbol SS⁴⁷.

Wobec przedstawionych powyżej faktów i regulacji, niezaprzeczalnym jest uznanie Konstytucji z 1997 roku za gwaranta ochrony prawa do wolności twórczości artystycznej, w przeciwieństwie do Konstytucji z 1952 roku.

Bibliografia

Literatura

- Banaszak B., *Prawo konstytucyjne*, Warszawa 2008.
- Bieczyński M., *Prawne granice wolności twórczości artystycznej w zakresie sztuk wizualnych*, Warszawa 2011.
- Frankiewicz A., *Konstytucyjna koncepcja wolności jednostki*, [w:] E. Kozerska, P. Sadowski, A. Szymański (red.), *Idea wolności w ujęciu historycznym i prawnym. Wybrane zagadnienia*, Toruń 2010.
- Frankiewicz A., *Wolność w sferze sztuki i nauki według Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej z 1952 r. oraz Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 r.*, Wrocław 2010.
- Garlicki L., „Wolności, prawa i obowiązki człowieka i obywatela”, artykuł 73, [w:] L. Garlicki (red.), *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, t. 3, Warszawa 2003.
- Jabłoński M., Węgrzyn J., *Wolność twórczości artystycznej i naukowej oraz dostępu do dóbr kultury*, [w:] M. Jabłoński (red.), *Realizacja i ochrona konstytucyjnych wolności i praw jednostki w polskim porządku prawnym*, Wrocław 2014.
- Jabłoński M., *Wolności z art. 73 Konstytucji RP*, [w:] B. Banaszak, A. Preisner, (red.), *Prawa i wolności obywatelskie w Konstytucji RP*, Warszawa 2002.
- Kamiński I., *Ograniczenia swobody wypowiedzi dopuszczalne w Europejskiej Konwencji Praw Człowieka. Analiza krytyczna*, Warszawa 2010.

⁴⁶ Wyrok Sądu Okręgowego w Łodzi z 6 lutego 2013 r., sygn. akt V Ka 1385/12.

⁴⁷ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z 19 stycznia 2014 r., sygn. akt IA Ca 841/139.

- Kardas P., *Komentarz do art. 133 Kodeksu karnego*, [w:] A. Barczak-Oplustil, G. Bogdan, Z. Cwiąkański, M. Dąbrowska-Kardas, P. Kardas, J. Majewski, J. Raglewski, M. Rodzyńkiewicz, M. Szewczyk, W. Wróbel, A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część szczególna*, t. 2, Kraków 2006.
- Kondratiewa-Bryzik J., Wieruszewski R., Wyrzykowski M. (i in.), *Prawne granice wolności sumienia i wyznania*, Warszawa 2011.
- Kunicka-Michalska B., Wojciechowska J., *Przestępstwa przeciwko wolności, wolności sumienia i wyznania, wolności seksualnej i obyczajności oraz czci i nietykalności cielesnej: komentarz*, Warszawa 2001.
- Michalska A., *Źródła praw człowieka*, [w:] A. Rzepliński (red.), *Prawa człowieka a policja. Problemy teorii i praktyki*, Legionowo 1994.
- Müller F., *Freiheit der Kunst als Problem der Grundrechtsdogmatik*, Berlin 1969.
- Siemiński F., *Prawo konstytucyjne*, Warszawa – Poznań 1976.
- Trzcinski J., *Charakter i struktura norm konstytucyjnych*, [w:] K. Działocha, A. Pułło (red.), *Projekt Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej w świetle badań nauki prawa konstytucyjnego*, Gdańsk 1998.

Akty prawne

- Dekret z 5 lipca 1946 r. o utworzeniu Głównego Urzędu Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk (Dz.U. nr 34, poz. 210).
- Konstytucja Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej uchwalona przez Sejm Ustawodawczy w dniu 22 lipca 1952 r. (Dz.U. 1952, nr 33, poz. 232).
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. 1997, nr 78, poz. 483).
- Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r. (Dz.U. 1993, nr 61, poz. 284).
- Ustawa z 31 lipca 1981 r. o kontroli publikacji i widowisk (Dz.U. nr 20, poz. 99).
- Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. 1964, nr 16, poz. 93).
- Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz.U. 1994, nr 24, poz. 83).
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. 1997, nr 88, poz. 553).
- Załącznik do Rekomendacji Komitetu Ministrów Rady Europy nr (97) 20 z 30 października 1997 r. dotyczącej „mowy nienawiści”.

Orzecnictwo

- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z 19 stycznia 2014 r., sygn. akt IA Ca 841/139.
- Wyrok Sądu Najwyższego z 20 maja 2004 r., sygn. akt II CK 330/03.
- Wyrok Sądu Okręgowego w Łodzi z 6 lutego 2013 r., sygn. akt V Ka 1385/12.
- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 22 IX 2005 r. (KP 1/05), pkt IV.3.

Wykaz stron internetowych

<http://skarbykultury.pl/page/zrozumiec-sztuke-wspolczesna/artysci/1846-sztuka-3w1-rozmowa-z-krzysztofem-walaszkiem> [dostęp: 12.11.2017].
www.maxpapeschi.com [dostęp: 23.10.2017].
www.nieznalska.art.pl [dostęp: 14.11.2017].

Constitution of the Republic of Poland as a guarantor of the protection of the right to freedom of artistic creation

Summary

The guarantee of the freedom of artistic creation is one of the youngest fundamental rights. In Poland, it was regulated in the Constitution of April 2, 1997, constituting a fairly new element of our legal order. The political transformation has led to the current tendencies of changes related to the right to artistic creativity guaranteed constitutionally. It has influenced the scope of regulation of freedoms and rights of individual. Thus, the state-man relation was reversed and the individual was placed in a central place. These modifications have had a fundamental impact on the manner of regulating, applying and interpreting provisions related to the freedom of broadly understood artistic activity.

Currently, the protection of the freedom of artistic creation is guaranteed by Article 73 of the Constitution, but because of it's special social role, it also involves the constitutionally protected freedom of expression under Article 54.

Article 73 of the Constitution protects the freedom of artistic creation, but does not explain it's meaning. Because of the absence of its legal definition, this term must be interpreted broadly since it is of a general nature. However, the freedom of artistic creativity, guaranteed constitutionally, is not absolute. The conditions of its limitation are regulated in Article 31 of the Constitution and have a legal basis in statutes. They must also fulfill one of the following purposes: protection of the environment, public health or public morals, or the rights and freedoms of others, ensuring security or public order, and have to be proportionate to the purpose. The catalog of the most frequently used regulations limiting the freedom of artistic creation includes the following provisions: offense of religious feelings, public morality, hate speech, protection of image and reputation, and protection of national symbols.

During the previous system, its limitation was the desire to block the activities that defy the state secrets, political system, public opinion and good manners. Censors worked on the basis of written instructions contained in the secret Book of Records, which casuistically defined the admissibility of artistic creation. Currently the freedom of artistic creation can also be limited, from the point of view of the general interest, because there is always a need to limit the freedom and rights of the individual in case of collision with the interest of the whole society. It is expressed in the regulations contained in the statutes e.g. Penal Code or Civil Code. However, artistic creativity can not be limited automatically because of its content. In this context, the ideological content of the art uses the protection guaranteed by law. This approach is also shown in Polish judicial decisions.

In view of the facts and regulations presented above, it is undeniable that the Constitution of 1997 is recognized as the guarantor of the protection of the right to freedom of artistic creation.

Keywords: Constitution, Constitutional protection of the right to artistic creation, artistic creation, transformation of state's system, hate speech, insult to religious feelings, public morality, protection of image and reputation, protection of national symbols.